

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 21 Şubat, 1929

Sayı: 117

Felsefe Cemiyeti Tebligleri

Bundan evvelki nüshalarımızda (Türk Felsefe cemiyeti) nin, son içtimalarında mevzuubahs edilen (cemiyet, muayyeniyet ve gaiyet) meselesi hakkında Mehmet Servet ve doktor Orhan Sadettin Beylerin raporlarını dercetmiştik. Aynı mesele hakkında, münakaşaya iştirak etmiş olan Hatemi Seniî Beyin okuduğu rapor hulâsası da şudur:

Servet beyfendi arkadaşımızın, (cemiyet, muayyeniyet ve gaiyet) hakkında serdettikleri mülâhazalar içinde pek esaslî iddialar vardı. Cemiyeti bir bütün, bir (unité) diye kabûl eden arkadaşımızın delili, anladığıma göre şu delildi: [Bilyolojik mevcûtlarda, hayat gayesi, nasıl bu mevcûtların, cüz'î kısımlarını bir müşterek noktaya tevcih ediyorsa, cemiyetleri de böyle bir küll teşkil edercesine, bir gayeye, müteveccih görmek kabildir] Servet beyfendinin (anthropomorphique) ve (fonctionnelle) gaiyetlerden ikincisini sosyolojiye tatbik etmek isteyen iddiaları ne dereceye kadar mümkündür? Kendileri, anthropomorphique gaiyeti, metafiziki bir izah olduğu için bir tarafa bıraktıklarını söylediler. Ve (fonctionnelle) gaiyeti ise, [müspet zihniyet kendini nakzeden hiç bir üsura rast gelmez (*)] iddiasıyla cemiyetler için bir izah mebdeî saydılar.

Malûm olduğu üzere, bu fonksiyonel - bir başka isimle - «interne» gaiyet Kant, ta gördüğümüz bir izah tarzıdır.

(*) Hayatın 101 inci sayısında münteşir Servet beyin raporundan

Fakat, Kant bunu vazederken, ilmin, bu mülâhazaya müracaat etmemesi lâzım geldiğini şart koymuştu. Servet bey arkadaşımız ise, Kant'ın, bu «intérne» finaliteye çizdiği hudut ile sarîh bir tearuz halindedir. Yani bir tarafta, Kant, metafizik yapmadan (fonctionnelle) gaiyete müracaat edilmez diyor; diğer tarafta Servet bey arkadaşımız, bu müracaatı müspet zihniyetle kabili telif görüyor. Kant'ın bu husustaki mülâhazaları yakından tetkik edilirse şunu görüyoruz: Kant'a göre, her ne zaman, illiyet münasebetleri serisi, takibi imkânsız olan mudil hadiseler karşısında kalırsak, ancak o zaman, bu prensibe müracaat edebiliriz. Fakat ilmin hududunu da aşmış oluruz. İşte bu meselede Kant'ın fikri böyledir.

Şimdi ilâveye bile lüzum yoktur ki illiyet münasebetleri tesis olunamayan yerlerde ilim yoktur. Madamki, (Fonctionnelle) olan finalite, Kant nazarında, (Causalité) münasebetlerinin tesis edilemeyeceği yerlerde müracaat edilen bir prensiptir, o halde bu prensipte, Servet beyfendinin buldukları «müspet zihniyet» nerde kalıyor?

Bundan sonra, Servet bey,

(biologique) mekanizmin, «bütün» vahdet fikirlerini tahrip etmeden, biyolojik âlemi tamamen izaha kâfi» [**] olmadığını söylediler.

Bu iddia da doğru değildir. Çünkü, biyolojideki malûm olan (évolution) nazariyesini, metafiziki bir şekilde tefsir etmek isteyenlerin yanbaşı, bu tekâmül nazariyesinin vazıları olan (Darwin) (Lamarck) ve (Spencer) bu nazariyeyi, hiç bir gaiyet mülâhazası ilâve etmeden, tamamiyle mekanist bir tarzda izah etmektedirler. Servet beyin hayat âlemini izaha kâfi görmedikleri mekanizmin, hayat âlemini nasıl izah edebileceği, meşhur bir alim olan (Le Dantec) in eserlerinde tespit edilmiştir. Servet bey, iddialarına bir delil saymak istedikleri «mécanisme biologique» den, doğru olmayan bir tarzda bahsettiler, biz de hiç bir (finalité) mülâhazasına bağlanmayan (néo-vitalisme) e bu suretle işaret ettik.

Nihayet Servet beyfendinin (insaniyet) hakkında, ve insaniyetin —kendi ifadelerine göre— (şer'î varlığı) hakkındaki fikrine gelelim. Servet bey, insaniyet için iki hadise kaydediyor, ve

[**] Hayatın (101) inci sayısında Servet beyin aporu.

Nesir:

Bir Çaycı Dükânında

Donmuş bir kanarya kadar sapsarı ve olgun bir limonun buruk lezzetini taşıyan bu yer, bir «ser» midir acaba? Dışarda rüzgâr - fakfur ve bulutlu bir sema fecrini andıran, büyük, yekpare, sisli, buharlı camlarda çırpınan rüzgâr - kanatları kopmuş bir kartal mıdır ki?..

İçerde boz rengi, bir sükût var... Ve büyük ve yekpare ve sisli ve buharlı camların ayırdığı kaldırımlar üstünde bembeyaz bir kar...

İçerde boz rengi bir sükût var, ve kristal bardakları ılık bir suyla yıkayan ellerin tertemiz gıcirtısı... Acaba, lâstiklerini yeni giymiş bir adam karlar üstünde mi yürüyor?. Ve kalbim, bu sükûtun müsterih genişliğinde fakfur ve siyah bir kavanoza konmuş sonra güneşe bırakılmış, ılık ve sükûn içinde bir su...

Öyle vehmediyorum ki, burada, bütün mevcudiyetim her mesamesine kadar zerre zerre çözülüyor, damla damla eriyor ve ılık bir mayi gibi, düşüncesiz ve yayvan ve geniştir... Gene öyle vehmediyorum ki, bu camlı kapıyı açar ve dışarı çıkar çık-

maz, içine hapsolmuş buharlar -doğan bir güneşle çıtırdayan bir tabiat parçası gibi- bütün mevcudiyetim birdenbire toz haline gelmiş camların çıtırdısıyla birleşecek ve ben, gene kendime rücu edeceğim...

Önümde bir bardak duruyor.. Uzak ufuklar ardına devrilen güneşlerin, yumuşak ve seyyal ateşinden mi dolduruldu.. Yoksa, içinde kıpkırmızı bir gül mü ezilmiş.. Ve yoksa, eriyen bir karanfil mi var?..

Parmaklarım, yaşlı bir parıltıyla duran küçük bir limon parçasını damla damla sıkarak ve gene bir alominyom kaşıkla karıştırırken zannettim ki, yavru bir kanarya kanat çırpıyor.. İnce ve yumuşak tüyleri sararmış bir akika benzeyen o kuşların göğüslerinden çıkan bir damla musiki hangi renktedir?.. Ve, az evvel mayi içinde çırpınan yalnız bir kanat mıydı acaba?.. Dudaklarım, kristal bardağın muhteviyatını, yudum yudum içerken öyle zannediyor ki, çırpınan yalnız bir kanat değildi ve çarpınan, ince ve yumuşak ve nermi tüylü bir kanarya göğsünden çıkan son bir terennümdü de...

Ses yok... Burası, kaşlarında çekilmiş bir yay inhinası, gözlerinde derin ve tehi mağaraların rütubetli bakışları ve yüzünün çizgilerinde, Japonkâri bir moza-yığın ince ve derin hatları git-tikçe incelen ve derinleşen metrük ve münzevi bir konfoç-yüs rahibinin inzivagâhı mıdır? Ses yok ve kaşıklar sükûna varan bir korkuyla devriliyor.. Ses yok ve sükûn, derin ve tehi bir sükûn... Ve kalbim bu derin ve tehi sükûn içinde fakfur ve siyah ve harikulâde tannan bir kavanoza konmuş, sonra güneşe bırakılmış temiz bembeyaz bir su... Ve içerde, bir gümüşlü semaver fıkırdıyor... Yıkanan bardakların gıcirtısı var, dışarda kar... Dilimde yaşadığımı yegâne söyleyen buruk bir lezzet, bir limon rayıhası ve limonlu bir tat.

Fakat ben ki, kalbim ve damarlarımın yaşadığı bir kahramanım, ve benim ki, zihnimin içi -geçen bu yazdan sonra- lüks bir salondan henüz çıkmış adamlar gibi pırıl pırıldır, niçin şimdi ruhumda, bir konfoç-yüs rahibinin metrük ve münzevi sükûneti var?..

KENAN HULÛSİ

sinanîyet vakıasını kabule sevk edecek kadar, bu iki hadise, Servet bey nazarında, mühim olduğunu öğreniyoruz.

Servet beyin inanmaya temayül ittikleri (humanité), bu gün, (Positiviste) olan sosyolojinin kabûl edeceği bir şey değildir. Ancak, filozoflara göre, milletler, devletler, ve medeniyetler, büyük «insanî» cemiyetin muvakkat safhalarıdır. Yani, filozoflar nazarında, ancak «humanité» denilen şey vardır, ve bütün cemiyetler, bu nevin fertleridir.

İnsanîyetin şe'nî varlığını kabul etmek isteyen Servet bey arkadaşımızın bu neticeyi kabul etmesi

lâzım gelir. Halbuki, sosyoloğlar nazarında adına (humanité) denilebilen bir içtimâî nevi yoktur.

Meselâ (Auguste comte) ta da böyle bir telâkki vardı. Comte, içtimaiyatı tesise çalışırken, medeniyetin tekâmülüü aradı ve Comte nazarında, bütün bir Humanité vardı. Ve bu (Humanité) yi, Auguste Comte, bir medeniyet dairesi zannetmişti. Bunun sebebi (Comte) in, usuldeki hatasından ileri geliyordu. Çünkü, mücerret, bir surette medeniyet tekâmülünü aramak, ancak böyle bir netice verebilirdi.

Bu gün de aynı iddiayı ortaya atmak, ve bir (humanité) vardır.

demek (apriori) bir tecrittir.

Hulâsa edecek olursam, muhterem Servet beyfendinin iddialarıyla, arzettiğim bu mülâhazalar, şu noktalarda ayrılır:

1 — Servet bey (internel) finalite fikrini sadıkane tespit etmeyup tahrif ettiler.

2 — Biolojik mekanizmi, vakıa mutabık olmayan bir şekilde tefsir ettiler.

3 — Humanité vardır, iddiasında da izahları (sosyolojik) bir izah değildir. Belki, misalini, yukarda izah ettiğimiz gibi, meselâ (Comte) ta gördüğümüz, felsefi bir tecrit, bir (apriori) dir.
